

3. Economie

Laat ons de principes uit het vorige deel nu even toepassen op de retoriek van vandaag, de retoriek over de zogenaamde ‘crisis’. Ik zet dit woord tussen aanhalingstekens, want meteen rijst de vraag: wiens crisis? Voor wie is er een crisis? Al zeker niet voor het stijgend aantal miljonnairs in ons land en elders, en al evenmin voor de CEO’s van grote bedrijven die hun salarissen de afgelopen jaren fors hebben zien stijgen. Het woordje ‘crisis’ zelf is dus al iets wat om kritische analyse schreeuwt.

Het centrale begrip in zowat alle retoriek over de crisis is ‘de economie’. Het is de economie die in crisis is, en het is dan ook de economie die opnieuw moet aangewakkerd worden. Drie opmerkingen horen hierbij:

1. De economie wordt systematisch voorgesteld als een autonoom iets dat volkomen los staat van de rest van de samenleving, en daardoor ook immuun is voor de wetten en behoeften van die samenleving.
2. De economie wordt stelselmatig gebruikt als eenvoudig en vanzelfsprekend synoniem voor een zeer specifiek economisch model: het kapitalisme
3. En vaak nog specifieker, als synoniem voor private bedrijven.

Onthoud deze drie punten goed, en roep ze op telkens je het woord ‘economie’ hoort. Men zegt ‘de economie is in crisis’, en meteen kunnen we dat herformuleren als ‘het kapitalisme is in crisis’. Je hoort ‘we nemen economische relancemaatregelen’, en je herformuleert meteen: ‘we nemen maatregelen die

het kapitalisme een relance moeten geven'. Je hoort 'we moeten zuurstof aan onze economie geven', en je zegt 'we moeten zuurstof (geld, dus) geven aan onze bedrijven'. Op dat punt aanbeland kan je geheel terloops nog de vraag stellen: wiens bedrijven?

Je hebt nu eigenlijk een analyse uitgevoerd. Want je begrijpt dat, telkens wanneer men het woord 'economie' gebruikt:

1. Men niet spreekt over 'de' economie maar over 'een' economie, *een zeer specifiek economisch stelsel* – dus over slechts een van een reeks mogelijke economische stelsels. Het is niet om het even welke economie die in crisis is, wel de kapitalistische economie. Dat betekent dat de oorzaken daar moeten gezocht worden, in de structuren van het kapitalisme, en dat de oplossingen eveneens op dat niveau liggen.
2. Men ook over *een zeer specifieke reeks economische actoren* spreekt, private ondernemingen, die (vooral als begunstigde) synoniem zijn voor de 'economie'. Inspanningen voor de 'economie' – een relancepact, een concurrentiepact – zijn dan ook geen inspanningen ten voordele van iedereen, wel ten voordele van een heel bepaalde belangengroep binnen de economie.
3. En wat dat laatste betreft: als de economie zich heeft losgerukt uit de samenleving en weigert zich door die samenleving te laten sturen en beïnvloeden (laat staan er iets aan terug te geven), dan weten we nu dat dit gelijk staat aan kapitalistische ondernemingen die zich aan elke vorm van sociale en overheidscontrole willen onttrekken, en de enige echt relevante politieke kracht worden. Dit is een *ideologische* bevinding.

Het losmaken van de economie uit de samenleving – ik ga daar nog even op door – is een ideologisch standpunt. Het heeft niets objectiefs, het is een machtsgreep die wordt voorgesteld als logisch en vanzelfsprekend. In werkelijkheid omvat de ‘economie’ immers de gehele samenleving, dat is: het hele samenspel tussen diverse actoren zoals bedrijven en kapitalisten, de arbeidende bevolking, de consumenten, de overheden, de ambtenaren, het onderwijs, de werklozen, enzovoort – dat samen is ‘de economie’. En dat is een herformulering van jewelste:

De economie is volledig verweven met de samenleving en de hele samenleving is ‘de economie’: ondernemers zowel als arbeidende mensen, werklozen, ambtenaren, jongeren, de overheid, de non-profitsectoren; iedereen die leeft binnen een economie is er deel van en is op een onlosmakelijke manier afhankelijk van elkaar.

De economie vernauwen tot slechts diegenen die privaat goederen en kapitaal verhandelen slaat nergens op, en indien men enkel die actoren steunt in een economisch beleid dan voert men een kreupel beleid. De ‘economie’ groeit dan, maar de samenleving verarmt. Het is dan ook niet meer ‘onze’ economie, maar de economie van een heel kleine groep private ondernemers en hun aandeelhouders. Ik ga daar straks wat dieper op in, want dat is precies wat we thans zien gebeuren.

De arbeidsrelatie

Een tweede illustratie van het principe gaat over een reeks begrippen die de verhouding binnen het arbeidsproces weer-geven. En laat ons beginnen met het meest voor de hand lig-gende: werkgever versus werknemer. Er is van alles heel erg fout aan dit begrippenpaar.

1. Werk wordt niet gegeven maar aangekocht binnen een contractuele transactie op de arbeidsmarkt.
2. Ondernemingen verschaffen dan ook geen werk, ze scheppen een marktvrage voor werk.
3. In dat opzicht zijn de ondernemingen de echte 'klan-ten' van de arbeidsmarkt, niet de arbeidende bevol-king.

De relatie tussen werk 'geven' en werk 'nemen' wordt nu voor-gesteld als een relatie waarin een partij iets 'schenkt' dat de andere 'ontvangt'. De bevoorrechte en bevoordeelde partij zou dan de 'werknemer' zijn, de partij die een inspanning doet is dan de 'werkgever'. In realiteit gaat het om een trans-actie waarin de 'werkgever' (de ondernemer) iets vraagt en het ook verkrijgt tegen een bepaalde prijs, het loon. Hier komt de herformulering:

**De relatie tussen werk 'geven' en 'nemen'
is in wezen precies omgekeerd: het is de
loontrekkende die 'werk geeft' (tegen een
bepaalde prijs) aan de ondernemer, die het 'werk
neemt' en het omzet in kapitaal.**